

Gro Harlem Brundtland

Divulgadora de la sostenibilitat

Ignasi Doñate

Advocat expert en temes ambientals

Gro Harlem Brundtland (1939) és una metgessa sueca especialitzada en salut pública. Primera ministra de Suècia durant deu anys, l'any 1983 va fer-se càrrec i presidir la Comissió Mundial de Medi Ambient i Desenvolupament. El treball més conegut d'aquesta comissió és l'anomenat "El nostre futur comú" o "Informe Brundtland" on es posen les bases del concepte de desenvolupament sostenible. Dona amb una gran vocació política i internacionalista, en l'actualitat és la directora general de l'Organització Mundial de la Salut (OMS).

«Estem vivint en un món en el qual la línia divisòria entre els que tenen i els que no tenen continua fent-se més gran; un món en el qual tan sols uns pocs privilegiats tenen accés als fruits de la revolució tecnològica. El nostre repte és construir un pont sobre aquesta línia divisòria. Nosaltres podem fer-ho tot millorant els accessos: l'accés als recursos, l'accés als productes, l'accés a la informació i a la tecnologia i l'accés als sistemes de salut, si comptem amb la infraestructura i amb les institucions que poden fer-ho possible».

Amb aquestes paraules pronunciades recentment per Gro Harlem Brundtland a la 54a Assemblea Mundial de la Salut (14.5.01) es pot fer la presentació de la que, actualment i fins l'any 2003, és la directora general de l'Organització Mundial de la Salut (OMS), però que restarà mundialment coneguda com la divulgadora del principi de la sostenibilitat o del desenvolupament sostenible.

Va ser l'any 1983 quan el llavors secretari general de les Nacions Unides va convidar la doctora Gro Harlem Brundtland a fer-se càrrec i presidir la Comissió Mundial de Medi Ambient i Desenvolupament. Aquesta comissió, que va ser més aviat coneguda pel fet de desenvolupar el concepte polític i ampli de desenvolupament sostenible, va fer públic els seus treballs el mes d'abril de l'any 1987 amb l'elaboració de l'informe "El nostre futur comú", mundialment conegut per "Informe Brundtland".

La sostenibilitat: un concepte polisèmic

La sostenibilitat és un concepte polisèmic, que correspon a una pluralitat de dimensions:

- la sostenibilitat com a principi ètic (tenir en compte la preservació de l'ambient i dels recursos naturals per a les generacions futures);
- la sostenibilitat com a principi econòmic (fer ús dels recursos naturals d'acord amb la seva capacitat de regeneració);
- la sostenibilitat com a model d'anàlisi sociopolítica (la integració dels factors ambientals en totes i cadascuna de les polítiques sectorials), i
- la sostenibilitat com a principi jurídic (el dret fonamental de l'ésser humà a un

La primera opció professional de Brundtland no va ser ni l'ambientalisme ni la política. Com a doctora la disciplina que va escollir va ser la rehabilitació

ambient adequat es correspon amb el compromís internacional dels països de mantenir els ecosistemes i els processos ecològics essencials per a la biosfera).

Referències biogràfiques

Gro Harlem Brundtland va néixer a Oslo, Noruega, el dia 20 d'abril de l'any 1939. Va estudiar i llicenciar-se en medicina, i es va especialitzar en salut pública. Treballant en l'àmbit de la investigació va dedicar els deu primers anys de la seva vida professional al sistema de salut pública del seu país. Ha estat ocupant llocs públics durant més de 20 anys, 10 dels quals com a primera ministra del seu país.

Així doncs, la primera opció professional de Brundtland no va ser ni l'ambientalisme ni la política. Com a doctora la disciplina que va escollir va ser la rehabilitació, una especialitat amb una gran evolució després de la Segona Guerra Mundial, una especialitat la passió per la qual va heretar del seu pare. Quan Gro Harlem tenia 10 anys la seva família es va traslladar als Estats Units, on el seu pare havia guanyat una beca de la Fundació Rockefeller. Havent retornat a Noruega, el seu pare va tornar a treballar a l'estranger, aquesta vegada a Egipte, com a expert en rehabilitació de les Nacions Unides. Amb aquests desplaçaments se sembraven en ella i des de molt jove les llavors de l'internacionalisme.

La doctora Brundtland va heretar una altra passió del seu pare: l'activisme polític. Als set anys es va inscriure a la secció infantil del Moviment Laborista de Noruega, en el qual va seguir treballant des de llavors i fins a liderar la victòria electoral del seu partit tres cops.

El sentit de la consciència global es va desenvolupar en la seva ment desperta, com a mare jove i doctora recentment graduada, quan Gro Harlem Brundtland va guanyar una beca a l'Escola de Salut Pública de Harvard. Allà, treballant al costat d'eminentes experts en salut pública, la visió de la salut de la doctora Brundtland es va estendre més enllà dels límits de l'àmbit de la medicina per començar a introduir-se en temes ambientals i de desenvolupament humà.

Havent retornat a Oslo i, en concret, al Ministeri de la Salut l'any 1965, va treballar al ministeri en temes de salut infantil i en el departament infantil de l'Hospital Nacional i de la Ciutat d'Oslo, on esdevingué directora dels Serveis de Salut Escolar d'Oslo, tasques que féu compatibles amb tirar endavant la seva família i representar Noruega en conferències internacionals.

L'any 1974 es va oferir a la doctora Brundtland el càrrec de Ministra del Medi Ambient. En un primer moment, creient que no tenia prou experiència en temes ambientals, estava dubtosa d'acceptar el càrrec. Tot i així, la seva convicció del lligam existent entre salut i medi ambient la va fer canviar d'opinió. Així fou com, al llarg dels anys 70, va guanyar un reconeixement internacional en els cercles mediambientals i una reputació política al seu país. El càrrec l'ocupà fins a l'any 1979. En l'entretant, l'any 1977 esdevenia membre del Parlament de Noruega.

L'any 1981, encara a l'edat de 41 anys i com a líder el Partit Laborista, va ser nomenada per primer cop primera ministra de Noruega. Gro Harlem Brundtland era llavors la persona més jove i la primera dona a ocupar aquest càrrec al seu país. Posteriorment seria primera ministra en dos altres períodes: del 1986 al 1989 i del 1990 al 1996. En total la doctora Brundtland ha estat cap de govern de Noruega durant més de 10 anys.

En aquest període i atenent la preocupació creixent de la doctora Brundtland per temes de significació global, l'any 1983 el llavors secretari general de les Nacions Unides la va convidar a fer-se càrrec i a presidir la Comissió Mundial de Medi Ambient i Desenvolupament. Acceptat el càrrec, va nomenar els membres de la Comissió, que va ser més aviat coneguda pel fet de desenvolupar un concepte polític i ampli de desenvolupament sostenible, i que va fer públic el mes d'abril de l'any 1987 el seu informe: "El nostre futur comú". Tal com explica ella mateixa en el prefaci de la publicació de l'informe (edició castellana: "Nuestro Futuro Común". Comisión mundial del medio ambiente y del desa-

rollo. Alianza Editorial, S.A., Madrid, 1988), «les meves reflexions i visió de l'assumpte es fonamentaven també en altres fets de la meua experiència política: el treball precedent de la Comissió Brandt sobre qüestions Nord-Sud i de la Comissió Palme sobre qüestions de seguretat i desarmament, comissions de les quals vaig formar part». Dins el període de redacció de l'informe, l'any 1986, va ser nomenada vicepresidenta de la Internacional Socialista.

Les recomanacions de la Comissió Mundial de Medi Ambient i Desenvolupament conduïren a la Cimera de la Terra-Conferència de les Nacions Unides sobre Medi Ambient i Desenvolupament, a Rio de Janeiro, l'any 1992.

Un cop acabat el seu darrer període com a primera ministra, el mes d'octubre de 1996, va ser escollida com a directora general de l'OMS el dia 13 de maig de l'any 1998. En aquesta darrera elecció hi van contribuir les seves diferents facetes i capacitats com a doctora, política, activista i gestora.

El naixement de la Comissió Mundial sobre el Medi Ambient i el Desenvolupament

L'any 1983 el llavors secretari general de les Nacions Unides va demanar a Gro Harlem Brundtland que formés i presidís una comissió especial independent que acceptés el repte de redactar un informe que constituís "un programa global per al canvi". L'Assemblea General volia fer una crida urgent a tots els estats del món a fi de proposar estratègies ambientals a llarg termini, que permetessin assolir un desenvolupament sostenible per al segle XXI.

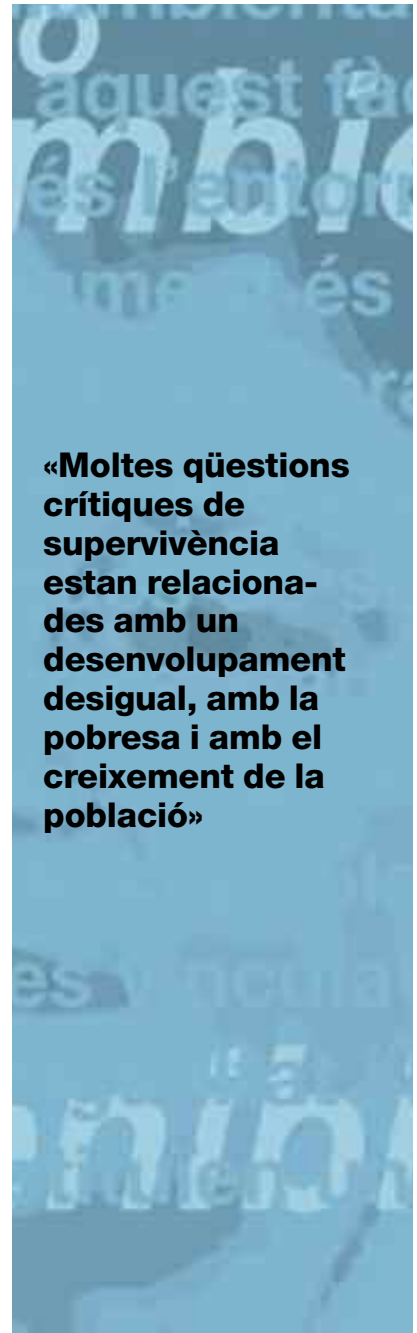
Rere l'objectiu de la Comissió hi havia la preocupació per incentivar una més gran cooperació entre països amb diferents nivells de desenvolupament, tot millorant els mecanismes amb els quals la comunitat internacional hauria de tractar amb més eficiència els problemes ambientals, tot i ajudant a definir sensibilitats comunes que permetessin elaborar un programa d'acció a llarg termini.

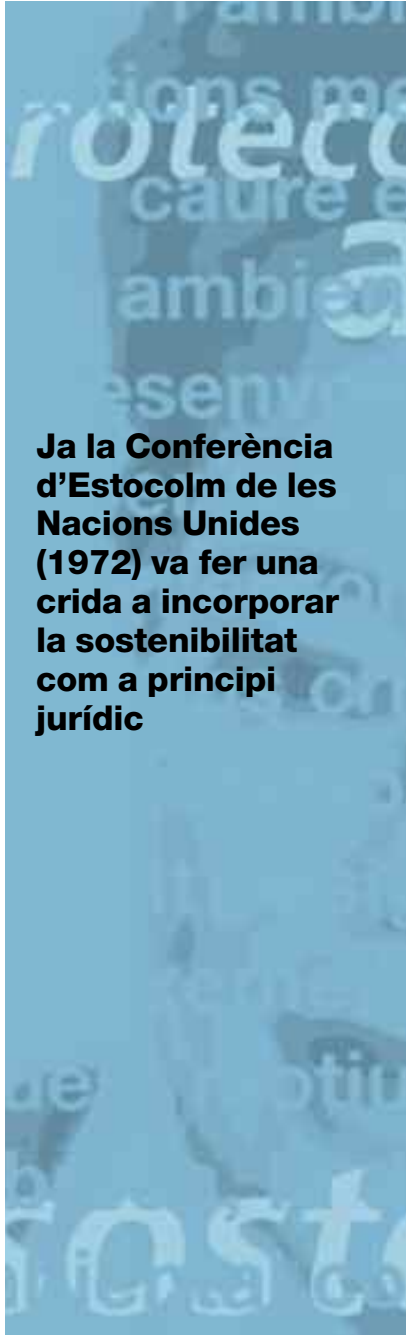

Com indica la mateixa doctora Brundtland com a presidenta de la Comissió: «Quan l'any 1982 es va començar a discutir sobre les atribucions de la Comissió, va haver-hi veus que volien limitar l'àmbit de treball a les 'qüestions mediambientals'. Per sort no es va caure en aquest fàcil error. El 'medi ambient' és l'entorn on vivim tots, i el desenvolupament és el que tots fem per tractar de millorar la nostra vida a l'entorn en què vivim. Moltes qüestions crítiques de supervivència estan relacionades amb un desenvolupament desigual, amb la pobresa i amb el creixement de la població. Per aquest motiu les vinculacions entre la pobresa, la desigualtat i la degradació ambiental constituïen un tema bàsic d'anàlisi».

Així va ser com la Comissió Mundial sobre el Medi Ambient i el Desenvolupament fou creada en virtut de la Resolució 38/161 de l'Assemblea General de les Nacions Unides, la tardor de 1983. El secretari general nomenà com a presidenta Gro Harlem Brundtland, que llavors era cap del Partit Laborista noruec, i com a vicepresident el doctor Mansour Khalid. Foren ells dos qui, posteriorment, nomenaren la resta de comissaris que havien d'intervenir en l'elaboració i la redacció de l'informe.

La sostenibilitat com a principi jurídic

Un grup de juristes experts internacionals va treballar per a la Comissió i va formular una "Proposta de principis legals per a la protecció ambiental i el desenvolupament sostenible", que va representar el punt de partida de la sostenibilitat com a principi jurídic i que no sols va constituir el fonament jurídic dels principals convenis aprovats a la Cimera de la Terra de Rio de Janeiro, sinó també del V Programa d'Acció de la Comunitat Europea i de moltes constitucions estatals que van introduir posteriorment en els seus redactats el dret individual a un medi ambient adequat i de qualitat.

Ja la Conferència d'Estocolm de les Nacions Unides (1972) va fer una crida a incorporar la sostenibilitat com a principi jurídic

Resum de la proposta de principis legals per a la protecció ambiental i els desenvolupament sostenible aprovats pel grup d'experts en dret ambiental de la Comissió Mundial de Medi Ambient i Desenvolupament

I.- Principis, drets i deures generals

- 1.- Tots els éssers humans tenen el dret fonamental a un ambient adequat per a la seva salut i benestar.
- 2.- Els estats han de conservar i utilitzar l'ambient i els recursos naturals en benefici de les generacions actuals i futures.
- 3.- Els estats han de conservar els ecosistemes així com els processos ecològics essencials per al funcionament de la biosfera, preservar la diversitat biològica i respectar el principi de l'òptim rendiment sostenible en l'ús dels recursos naturals vius i dels ecosistemes.
- 4.- Els estats han d'instaurar models adequats de protecció ambiental, de seguiment dels canvis, i publicaran les dades sobre la qualitat ambiental i l'ús dels recursos.
- 5.- Els estats faran o exigiran avaluacions ambientals prèvies de les activitats projectades que puguin afectar l'ambient de manera significativa o la utilització d'un recurs natural.
- 6.- Els estats han d'informar en un termini oportú totes les persones que puguin estar afectades significativament per una activitat projectada, els garantiran la igualtat d'accés i un procés just d'acord amb els procediments administratius i judicials.
- 7.- Els estats garantiran que la conservació sigui considerada com una part integral de la planificació i l'execució de les activitats de desenvolupament i ajudaran altres estats, especialment de països en desenvolupament, en suport a la protecció ambiental i al desenvolupament sostenible.
- 8.- Els estats han de cooperar de bona fe amb altres estats en l'aplicació dels drets i de les obligacions esmentats.

II.- Principis, drets i obligacions en relació amb els recursos naturals i a les interferències transfrontereres.

- 9.- Els estats han d'utilitzar els recursos naturals transfronterers de manera raonable i equitativa.
- 10.- Els estats han de prevenir o eliminar qualsevulla interferència ambiental transfronterera que pugui causar o sigui causa d'un dany considerable (vegeu les excepcions previstes més avall als articles 11 i 12).
- 11.- Els estats adoptaran totes les mesures de precaució raonables per limitar el risc quan duguin a terme o autoritzin certes activitats beneficioses però perilloses i hauran de garantir que s'atorgui una compensació substancial pel dany causat, encara que aquestes no es coneguessin com a nocives quan es van iniciar.
- 12.- Els estats hauran d'obrir negociacions amb l'estat afectat sobre les condicions equitatives sota les quals s'haurà de dur a terme una activitat, quan es planifiqui dur a terme o quan s'autoritzin actuacions que provoquin un dany transfronterer de consideració, però, tot i així, molt menor al cost de prevenció (si no s'arriba a un acord, vegeu l'article 22).
- 13.- Els estats, com a mínim i en darrer terme, hauran d'aplicar les mateixes pautes de conducta i d'impacte pel que fa als recursos naturals i interferències transfrontereres que les apliquen en l'àmbit intern (per exemple, no fer a altres el que tu no faries als teus mateixos ciutadans).
- 14.- El estats han de cooperar de bona fe amb els altres estats per assolir una utilització òptima dels recursos naturals transfronterers, així com una prevenció efectiva o l'eliminació de les interferències ambientals transfrontereres.
- 15.- El estats d'origen hauran de donar amb temps la informació que correspongui als altres estats pel que fa als recursos naturals i a les interferències ambientals transfrontereres.
- 16.- Els estats hauran de comunicar prèviament i amb temps les activitats previstes que puguin comportar efectes transfron-

terers de consideració, hauran de donar la informació d'aquestes activitats que correspongui als altres estats afectats i hauran de fer o exigir una prèvia avaluació ambiental.

17.- Els estats d'origen hauran de consultar, en una primera fase i de bona fe, amb els altres estats afectats sobre les interferències reals o potencials derivades de l'aprofitament d'un recurs natural o de l'ambient.

18.- El estats hauran de cooperar amb els estats afectats en la vigilància, recerca científica i en l'aprovació de pautes pel que fa als recursos naturals i a les interferències transfrontereres.

19.- El estats han de desenvolupar, per si arriba el cas, plans en previsió de situacions d'emergència com les derivades de les interferències ambientals transfrontereres i hauran d'avisar ràpidament, donar la informació adequada i cooperar amb els estats afectats quan es produeixin les situacions d'emergència.

20.- Els estats han de garantir un accés equitatiu, un procés establert i un tractament igual en els àmbits administratius i judicials a totes les persones que estan o poden estar afectades per interferències transfrontereres derivades de la seva utilització d'un recurs natural o de l'ambient.

III.- La responsabilitat estatal

21.- Els estats han d'aturar les activitats que infringeixin una obligació internacional amb relació a l'ambient i hauran de compensar el dany causat.

IV.- La resolució pacífica dels conflictes

22.- Els estats hauran de resoldre les seves controvèrsies ambientals amb mitjans pacífics. Si en el termini de 18 mesos no s'ha assolit un acord mutu sobre la solució o els mitjans per a resoldre el conflicte, aquest s'haurà de sotmetre a una conciliació i, si no es resol, se sotmetrà després a un arbitratge o a un procediment judicial, a petició de qualsevol dels estats afectats.

La debilitat i grandesa de la sostenibilitat

Ja la Conferència d'Estocolm de les Nacions Unides (1972) va fer una crida a incorporar la sostenibilitat com a principi jurídic: «També el marc jurídic internacional ha de ser notablement reforçat per donar suport al desenvolupament sostenible». Si bé el dret internacional relatiu al medi ambient ha evolucionat ràpidament des de la Conferència d'Estocolm, s'han de superar encara importants buits i deficiències en el procés de transició al desenvolupament sostenible.

Com explica el professor Ramon Martín Mateo, el principal problema del principi és la seva poca efectivitat i la manca d'exigibilitat jurídica. Tot i així, després de Rio no pot dir-se que la sostenibilitat estigui mancada en dret de tota transcendència pràctica, atès que la sostenibilitat s'inscriu en l'òrbita dels grans principis que han de guiar l'ordenació de les conductes als diversos estats que integren les Nacions Unides. Però, més enllà d'això, els diferents corrents ideològics són causa de l'actual confusió terminològica ("desenvolupament durable", "creixement sostingut", "creixement sostenible"...) i els estats eviten una formulació legal que determini deures concrets que capaciti els particulars a exigir el seu compliment per la via judicial.

És políticament correcte que la formulació jurídica del principi vagi més endarrerida que la formulació de la sostenibilitat com a principi ètic, com a principi econòmic o com a model d'anàlisi sociopolítica. No és, doncs, d'estranyar que no fos un jurista, sinó **Gro Harlem Brundtland** (doctora política-activista), la que divulgues la sostenibilitat com a principi universal. I és així com en l'àmbit mundial es parla ja d'una tercera gran transició: la societat sostenible. ●

